

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Мср Ања Правуљац, Анализа превода *Хазарског речника* Милорада Павића са српског језика на италијански

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ
<p>1. Датум и орган који је именовео комисију: Наставно-научно веће Филозофског факултета у Новом Саду, 11. 09. 2020. године.</p> <p>2. Састав комисије са назнаком имена и презимена сваког члана, звања, назива уже научне области за коју је изабран у звање, датума избора у звање и назив факултета, установе у којој је члан комисије запослен:</p> <p>др Татјана Ђурин, ванредни професор за ужу научну област Романистика, 14.06.2017, Филозофски факултет, Нови Сад, председник комисије;</p> <p>др Сања Кобиљ Ђуић, доцент за ужу научну област Италијанска књижевност, 26.10.2017, Филолошки факултет, Бања Лука, члан комисије;</p> <p>др Марио Лигуори, доцент за ужу научну област Културе у контакту, 01.10.2018, Филозофски факултет, Нови Сад, члан комисије;</p> <p>др Павле Секеруш, редовни професор за ужу научну област Романистика, 25.02.2010, Филозофски факултет, Нови Сад, ментор.</p>
II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ
<p>1. Име, име једног родитеља, презиме: Ања (Ђорђе) Правуљац</p> <p>2. Датум рођења, општина, држава: 02.02.1988, Босански Нови, Босна и Херцеговина</p> <p>3. Назив факултета, назив студијског програма дипломских академских студија – мастер и стечени стручни назив: Факултет за књижевност и филозофију Универзитета у Парми (Италија), мастер академске студије: Заштита и вредновање италијанског културног наслеђа у иностранству, мастер.</p> <p>4. Година уписа на докторске студије и назив студијског програма докторских студија: 2014, Језик и књижевност</p> <p>5. Назив факултета, назив магистарске тезе, научна област и датум одбране: Факултет за књижевност и филозофију Универзитета у Парми (Италија) Назив мастер рада: Присуство италијанске драматургије у босанско-херцеговачким позориштима (La presenza della drammaturgia italiana nei teatri bosniaci-erzegovesi) Научна област: романистика, италијанска култура Датум одбране: 05.03.2012.</p>
<p>6. Научна област из које је стечено академско звање магистра наука: /</p>
III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ: Анализа превода <i>Хазарског речника</i> Милорада Павића са српског језика на италијански

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Навести кратак садржај са знаком броја страна, поглавља, слика, шема, графикона и сл.

Докторска дисертација *Анализа превода Хазарског речника Милорада Павића са српског језика на италијански* садржи 191 страницу: насловну страну и попуњен образац 5а (предвиђени чланом 21 Правила докторских студија Универзитета у Новом Саду), садржај, резиме на српском језику, резиме на енглеском језику, увод, два поглавља (од којих прво има два потпоглавља, једанаест одељака и шест пододелака, а друго три потпоглавља, девет одељака и два пододелка), закључна разматрања и списак литературе.

Увод (стр. 21-31) садржи два потпоглавља: *Корпус* (стр. 23-27) и *Анализа корпуса* (стр. 27-31).

Поглавље *Појмови и модели теорије превођења* (стр. 32-72) садржи потпоглавља *Историјски преглед употребе два преводилачка метода* (стр. 34-47) и *Савремене традуктолошке теорије* (стр. 47-72). Потпоглавље *Историјски преглед употребе два преводилачка метода* садржи следеће одељке: *Античко доба (од 1000. п. н. е. до 476. н. е)* (стр. 34-37), *Средњи вијек (од 476. до 1492. године)* (стр. 37-39), *Хуманизам и ренесанса (од XIV до XVI вијека)* (стр. 39-41), *Класицизам (од 1636. до 1789. године)* (стр. 41-44), *Романтизам (од 1789. до 1850. године)* (стр. 44-47). Потпоглавље *Савремене традуктолошке теорије* садржи следеће одељке: *1900-1940* (стр. 48-51), *1950-1970* (стр. 51-59), *1970-1980* (стр. 59-62), *1980-1990* (стр. 62-65), *1990-2000* (стр. 65-70), *2000-2020* (стр. 70-72). Одељак *1950-1970* садржи следеће пододелке: *Таксономија Винеа и Дарбелнеа* (стр. 51-53), *Теорије еквиваленције* (стр. 53-57) и *Теорије преводилачких „помјерања“* (стр. 57-59). Одељак *1990-2000* садржи следеће пододелке: *Венутијев видљиви преводилац* (стр. 65-67), *Остале теорије* (стр. 67-68) и *Пристап дискурсне анализе* (стр. 68-70).

Поглавље *Анализа Хазарског речника Милорада Павића* (стр. 73-167) садржи три потпоглавља: *Преводилац као културни посредник* (стр. 73-103), *Изрази везани за културу српског народа* (стр. 103-136) и *Превод књижевноумјетничког стила писца* (стр. 136-167). Прво потпоглавље садржи два одељка, *Културолошки мозаик Хазарског речника* (стр. 76-79) и *Изрази са одликом архаичности и изрази страног поријекла* (стр. 79-103), а други одељак је даље подељен на два пододелка: *Изрази страног поријекла* (стр. 81-94) и *Архаизми* (стр. 94-103). Потпоглавље *Изрази везани за културу српског народа* садржи четири одељка: *Опити културолошки изрази* (стр. 106-112), *Изрази везани за православну вјеру* (стр. 112-117), *Топономастички изрази* (стр. 117-128), *Превод ијекавице и икавице као секундарних језичких кодова* (стр. 128-136). Потпоглавље *Превод књижевноумјетничког стила писца* садржи три одељка: *Павићев usus scribendi* (стр. 138-142), *Изрази носиоци основних особина Павићевог стила* (стр. 142-164), *Павић као Други* (стр. 164-167). Након тога следе *Закључна разматрања* (стр. 168-176) и *Литература* (стр. 177-191).

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

У *Уводу*, кандидаткиња мср Ања Правуљац износи најважније чиниоце и проблеме књижевног превођења, истичући значај односа између аутора изворног текста и преводиоца, улогу издавача и читаоца циљног текста, језичке и културне аспекте превођења, посредничку улогу преводиоца у културној медијацији и однос централних и периферних култура, односно књижевних полисистема. Кандидаткиња наглашава потребу за вредновањем различитости и очувањем културних особина периферних култура у процесу превођења. У првом потпоглављу *Увода*, представљен је корпус који се у дисертацији анализира: *Хазарски речник* Милорада Павића који је на италијанском језику објављен 1988. године, у преводу Бранке Ничије (*Dizionario dei Chazari*). Након кратког осврта на рецепцију (пре свега, кроз превођење) *Хазарског речника* у Европи, кандидаткиња детаљније говори о рецепцији целокупног Павићевог дела у Италији, како научно-истраживачког, тако и књижевног. Кандидаткиња затим наводи особине Павићевог романа које представљају највећи изазов за преводиоца: постмодернизам (изобличавање стварности са циљем да се она сагледа у другом светлу, реинтерпретација научних истина, жанровска и стилска хибридноост текста, активна улога читаоца, онеобичавање језичких израза) и изражена културна димензија романа (мултикултуралност и преплитање култура). Ове особине Павићевог романа у италијанском преводу анализирају се детаљно у централном делу дисертације. У другом потпоглављу *Увода*, кандидаткиња представља структуру дисертације, најављује теоријске приступе превођењу које ће детаљно приказати у првом поглављу дисертације, те наводи и образлаже методологију истраживања (традуктолошка анализа, аналитичко-компаративни метод) и представља корпус који дели на три целине: изрази страног порекла и архаизими, изрази везани за културу српског народа, особине Павићевог књижевно-уметничког стила. На крају *Увода*, кандидаткиња јасно и аргументовано дефинише циљ истраживања: указивање на потребу да се напусти стратегија индиректног превода и пракса поништавања страних особина изворног текста у циљној култури зарад олакшавања читања превода, односно потреба да се предност да стратегији директног превода, пре свега кад је реч о културним референцама, јер се тако у циљном тексту чувају особине стране културе, разбијају предрасуде и стиче веће поштовање према Другом.

У поглављу *Појмови и модели теорије превођења*, издељеном на потпоглавља, одељке и пододељке, мср Ања Правуљац најпре дефинише превођење и његову функцију у различитим епохама и културама, објашњавајући и термине кључне за историју, а онда и за теорију превођења: *orator, interpres, transfero, traductio*. Кандидаткиња, потом, представља и централну дихотомију која одувек управља и преводиоачком праксом и теоријом превођења: реч/смисао. Закључивши да и теорија и пракса превођења дају предност индиректном (слободном) превођењу, чији је циљ преношење смисла, остваривање естетски лепог и читког текста који изгледа као да је писан на циљном језику, кандидаткиња даје историјски преглед ставова и промишљања, усредсређујући се управо на дихотомију реч/смисао, односно на две супротстављене преводиоачке стратегије које су произашле из те дихотомије: дословно и слободно превођење. Прегледом, у којем се кандидаткиња ослања на релевантну научну литературу из области историје и теорије превођења, обухваћен је период од античког доба до прве две деценије XXI века. Указујући на то како су се кроз историју смењивала ове две преводиоачке стратегије као доминантне, кандидаткиња наводи, анализира и образлаже ставове теоретичара, неке фундаменталне текстове, појмове и теорије: Цицерон (*De optimo genere oratorum*), Хорације (*Ars poetica*), Јероним (*De optimo genere interpretandi*), превођење светих текстова, превођење античких текстова, Леонардо Бруни (*De interpretatione recta*), Лутеров превод Библије, Етјен Доле (*La maniere de bien traduire d'une langue à l'autre*), Тајтлер (*Essay on the Principles of Translation*), концепт *belles infidèles*, Шатобријанов превод Милтоновог *Изгубљеног раја*, Гетеов концепт интегралног превода, Шлајермахер и превођење као богаћење циљне културе, Валтер Бенјамин (*Die Aufgabe des Übersetzers*), Паундово интерпретативно превођење поезије, Ортега и Гасет (*Miseria y esplendor de la traducción*), лингвистичка концепција превођења и таксономија Винеа и Дарбелнеа, формална и динамичка еквиваленција (Најда), преводиоачка померања (Кетфорд, Леви), типологија текстова Катарине Рајс и функционалистички приступ превођењу, теорија полисистема (Евен Зохар, Тури), Њумарков комуникативни и семантички превод, *skopos*, Берманово етноцентрично и етичко превођење, Венутијево подомаћивање и потуђивање, (не)видљивост преводиоца, приступи засновани на анализи дискурса, нивои еквиваленције, културна и комуникативна функција превођења и преведеног текста, превођење и

глобализација, интердисциплинарна природа праксе и теорије превођења. Након јасно изнетог прегледа којим су обухваћени проблеми и приступи превођењу значајни за тему дисертације, кандидаткиња закључује да се, услед све бржих друштвено-политичких и технолошких промена, појављују нови проблеми у превођењу, који се не тичу само односа између две културе (централне и периферне), већ и односа према мигрантској и постколонијалној преводној књижевности, питањима идентитета појединца којима се баве родне студије, те проблемом комерцијализације преводилачке делатности и самих превода чиме се умањује књижевна вредност текста и често уклањају елементи изворне културе.

У поглављу *Анализа Хазарског речника Милорада Павића*, које је такође издељено на потпоглавља, одељке и подељке, мср Ања Правулац најпре образлаже улогу преводиоца као културног посредника и функционалистички приступ превођењу који чин превођења посматра као културни трансфер чији је примарни циљ комуникацијски. Затим кандидаткиња представља структуру *Хазарског речника* и истиче фрагментарност приповедања, културну разноликост Балкана и „трогласје“ којим се у делу проговара о хазарском питању. Кандидаткиња потом прелази на традуктолошку анализу текста коју спроводи да би доказала да је италијански превод *Хазарског речника* успешан, односно да успешно преноси намеру изворног аутора, у случајевима кад преводилац, употребом директног превода, у циљном тексту задржава језичке и културне особености изворног текста. Најпре се анализирају изрази страног порекла, најчешће из турског, арапског и хебрејског, који су се давно усталили у српском језику, и архаичне речи које Павић користи у роману. Кандидаткиња наводи примере успешно преведених израза које Павићева преводитељка задржава у изворном облику (*caravanserraglio, giannizzeri*), односно архаизује текст користећи старе или стилски обележене облике (*dì, stilita*). У осталим наведеним примерима, преводитељка није користила стратегију директног превода (позајмљенице), тако да су специфичне културне референце неутралисане описним превођењем и уопштавањем, односно превођењем архаичних израза изразима из савременог италијанског језика. Тиме је, како закључује кандидаткиња, у великој мери остала непреведена пишчева поетика, а италијански читалац остао ускраћен за важне чиниоце Павићевог фантастичног мултикултуралног света у којем постоји чврста веза између прошлости и садашњости. Критикујући овакву праксу, нарочито због тога што италијански језик углавном има еквивалентне речи и начине за архаизовање текста, кандидаткиња даје и своја преводилачка решења за неадекватно преведене изразе. Друга група анализираних израза обухвата изразе везане за српску културу, и подељена је на четири сегмента у којима се налазе опште културне референце, изрази везани за православну веру, топономастика и различити изговори српскохрватског језика (ијекавица и икавица) као средства за карактеризацију књижевних ликова. Традуктолошка анализа спроведена је на исти начин као у претходној групи израза. Кандидаткиња идентификује адекватно преведене изразе, али и изразе који нису пренети адекватно, углавном због уопштавања, описног превођења, слободног превођења или испуштања, чак и онда кад је постојао еквивалентан израз или начин онеобичавања језика у италијанском. На тај начин је, закључује кандидаткиња, италијански читалац у великој мери лишен могућности да боље упозна изворну културу и да увиди књижевну лепоту дела и вишеслојност језика на којим је дело написано. И овде, кандидаткиња даје предност стратегији директног превода (позајмљеница, транскрипција, калк, дослован превод), и предлаже сопствена решења за неадекватно преведене делове Павићевог текста. Трећа група анализираних израза тиче се особина Павићевог књижено-уметничког стила. Традуктолошка анализа одабраних аспеката Павићевог стила првенствено се врши на три групе израза које чине примери Павићеве језичке игре преведени обичним нестилизованим изразима, примери Павићеве језичке игре преведени постојећим пословицама и фразеологизмима и примери Павићеве језичке игре у коју је укључен и читалац, тзв. „острвца“, у којима писац у изворном тексту поставља својеврсне загонетке читаоцу, а које су у преводу допуњене одговорима. Кандидаткиња наводи неадекватно преведене Павићеве псеудофразеологизме и нове пословице настале од већ постојећих, нове изразе настале онеобичавањем већ постојећих и загонетке које поставља читаоцу наводећи га да тако активно учествује у стварању романа. Кандидаткиња истиче да није било језичких и стилских препрека да се ови елементи изворног текста адекватно пренесу у циљни текст. Кандидаткиња и овде предлаже сопствена решења, дајући предност дословном превођењу. У анализи се, даље, наводе и примери преводиочевих омашки, затим примери делова текста који су испуштени у преводу, те примери успешно преведених делова текста, односно потпуног поклапања изворног израза и његовог еквивалента у циљном језику. Кандидаткиња закључује да коришћење индиректног превода доводи до губљења особености пишчевог стила, док директан превод

омогућава њихово преношење у циљни текст. Традуктолошку анализу корпуса мер Ања Правуљац спроводи пре свега из перспективе функционалистичког приступа превођењу, али се у анализи преплићу и други приступи (лингвистички, херменеутички), тако да се корпус сагледава из више углова.

У Закључку, кандидаткиња износи синтезу резултата до којих је дошла традуктолошком анализом корпуса, те износи закључак о потреби и предностима употребе директног превода при превођењу дела писаца који на посебан начин пишу о специфичној културној средини, чиме се у циљну културу уносе елементи страности. Кандидаткиња такође закључује да је директан превод стратегија којом се чувају и преносе елементи периферних култура, што доприноси њиховој бољој идентификацији и вредновању у контексту глобалне културе која настаје као последица глобализације.

VI СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА КОЈИ СУ ОБЈАВЉЕНИ ИЛИ ПРИХВАЋЕНИ ЗА ОБЈАВЉИВАЊЕ НА ОСНОВУ РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА У ОКВИРУ РАДА НА ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

Правуљац, А. (2018). Милорад Павић изгубљен у преводу: Анализа превода „Хазарског речника“ са српског језика на италијански. *Филолог – Часопис за језик, књижевност и културу*, 17, 397-409. М51

Правуљац, А. (2016). Слика Другог у дјелу Томаса Бернхарда. *Филолог – Часопис за језик, књижевност и културу*, 13, 483-494. М51

Правуљац, А. (2013). Неколико аспеката у превођењу романа „Ситничарница ‘Код срећне руке’“ Горана Петровића са српског на италијански језик. *Филолог – Часопис за језик, књижевност и културу*, 8, 180-187. М51

VII ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Циљ докторске дисертације *Анализа превода Хазарског речника Милорада Павића са српског језика на италијански* био је скретање пажње на потребу да се промени преводилачка пракса која се примењује у књижевном превођењу. Ослањајући се на дихотомију и терминологију Винеа и Дарбелнеа, кандидаткиња полази од хипотезе да директан превод обезбеђује чување културних и поетских особина књижевног текста, констатујући да је у преводилачкој пракси досад углавном давана предност индиректном превођењу којим се у великој мери бришу стране особине изворног текста, те у циљну културу текст улази лишен индивидуалности, зарад лакшег интегрисања. Традуктолошком анализом италијанског превода Павићевог *Хазарског речника*, односно анализом кључних културних референци и језичких израза који ткају мултикултурно, језички вишеслојно и онеобичено ткиво текста, кандидаткиња доказује своју хипотезу да такав присвајајући начин превођења доводи до елиминације Другог, те да је нарочито штетан за „мање“, периферне културе и књижевности, за које је превођење од суштинског значаја, како за сопствено очување и вредновање, тако и за идентификацију и вредновање у оквирима глобалне културе која се, услед технолошког напретка, друштвено-политичких и економских промена, полако гради и шири. Дефинишући књижевно превођење као мултидисциплинарну активност којом се не врши само преношење текста из једног језика у други, већ и из једне културе у другу, кандидаткиња истиче улогу преводиоца као културног посредника. Показујући на бројним примерима из корпуса да познавање изворног и циљног језика нису довољни за успешан превод, већ да преводилац мора одлично да познаје и обе културе, или бар да се о њима информише, те да етички приступи превођењу и сачува у циљном тексту, у највећој могућој мери, елементе изворне културе, кандидаткиња закључује да је директан превод најбоља стратегија за превођење ових елемената, стратегија којом се у циљном тексту задржавају културне референце изворне културе, или других култура присутних у изворном тексту, што омогућава циљном читаоцу да ту културу упозна и научи да поштује Другог. Традуктолошка анализа коју кандидаткиња спроводи из перспективе различитих теорија и приступа превођењу, према којима се при томе односи критички, указује на бројне примере неетичног односа преводиоца према изворном тексту, за које сама кандидаткиња предлаже боља решења, дајући тако значајан допринос не само теорији превођења, него и преводилачкој пракси. Указујући на адекватно преведене делове текста, дакле, без намере да искључиво критикује преводитељку Павићевог романа, кандидаткиња италијански превод *Хазарског речника* сматра доказом о потреби за променом приступа књижевном превођењу. Чињеница да је анализиран превод на страни језик једног српског писца, а будући да је таквих анализа много мање од анализа превода страних писаца на српски језик, докторска дисертација мср Ање Правуљац представља значајан допринос не само нашој традуктологији, него и проучавању рецепције наших писаца у другим књижевностима и културама.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

Експлицитно навести позитивну или негативну оцену начина приказа и тумачења резултата истраживања.

Кандидаткиња мср Ања Правуљац истраживање врши на јасно дефинисаном и добро одабраном корпусу. Анализу спроводи из различитих традуктолошких перспектива, што резултира сагледавањем корпуса из више углова и омогућава доношење валидних закључака заснованих на теоријским оквирима представљеним у првом делу и на доказима представљеним у другом делу дисертације. Традуктолошка анализа је добро конципирана и доследно спроведена. И преглед теорија и приступа превођењу и различите категорије издвојене из корпуса представљени су јасно и прегледно. Закључци изведени из доказа такође су представљени јасно и прецизно. Кандидаткиња користи релевантну стручну литературу.

IX КОНАЧНА ОЦЕНА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Експлицитно навести да ли дисертација јесте или није написана у складу са наведеним образложењем, као и да ли она садржи или не садржи све битне елементе. Дати јасне, прецизне и концизне одговоре на 3. и 4. питање:

1. Да ли је дисертација написана у складу са образложењем наведеним у пријави теме: **ДА**

2. Да ли дисертација садржи све битне елементе: **ДА**

3. По чему је дисертација оригиналан допринос науци

Оригиналан допринос науци ове докторске дисертације огледа се у редефинисању чина превођења и улоге преводиоца, у вишеструкости теоријских приступа на којима се истраживање заснива и закључцима који указују на потребу да се приступи превођењу и преводилачка пракса непрестано преиспитују. Осим тога, дисертација је значајна и за проучавање рецепције Павићевог дела у Италији, док критика превода *Хазарског речника* и преводилачка решења која предлаже кандидаткиња представљају оригиналан научни допринос примењеној традуктологији.

4. Недостаци дисертације и њихов утицај на резултат истраживања

Дисертација нема недостатака који би утицали на резултат истраживања.

X ПРЕДЛОГ:

На основу укупне оцене дисертације, комисија предлаже:

да се докторска дисертација **Анализа превода *Хазарског речника* Милорада Павића са српског језика на италијански** прихвати, а кандидаткињи **мср Ањи Правуљац** одобри одбрана.

ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

1. _____

др Татјана Ђурин, ванредни професор за
ужу научну област Романистика,
председник

2. _____

др Сања Кобиљ Ђуић, доцент за ужу научну
област Италијанска књижевност, члан

3. _____

др Марио Лигуори, доцент за ужу научну
област Културе у контакту, члан

4. _____

др Павле Секеруш, редовни професор за
ужу научну област Романистика, ментор

НАПОМЕНА: Члан комисије који не жели да потпише извештај јер се не слаже са мишљењем већине чланова комисије, дужан је да унесе у извештај образложење односно разлоге због којих не жели да потпише извештај.